

Podklad pro třetí seminář

Téma: Prosazování práva ve mezinárodním a nadnárodním právu

/1/ Prosazování vnitrostátního práva

Definice státu

Stát zde zahrnuje centrální státní moc a všech jednotky územní samosprávy, v případě federálních států též dílčí státy, jakož také všechny od státu formálně oddělené instituce, které vykonávají státní, resp. veřejnou moc vůči svému obyvatelstvu.

Hlavní pramen vnitrostátního práva – normativní právní akt (předpis)

Vytvářejí právotvorné orgány, ve většině zemí především parlamenty

Důvody prosazení se práva

Leckteré právní nebo na základě práva přijaté povinnosti jednotlivci dodržují dobrovolně, neboť je to pro ně výhodné.

Právo nebo na základě práva založené závazky dodržují jednotlivci pod hrozbou postihu.

Rozhodování o oprávnění a povinnostech a opravné prostředky

Právo prosazují rozhodováním o oprávněních a povinnostech úřady a soudy.

Při mínění stran, že rozhodnutí není v souladu s právem, jsou dostupné opravné prostředky.

Nástroje vynucení práva:

Nedodržení rozhodnutí úřadů a soudů nebo prosazuje vynucením. Stejně tak se právo prosazuje v případě hrozícího ohrožení.

- odnětí či omezení užívání majetku
- omezení osobní svobody (např. uvěznění)
- zásah do tělesné sféry v nezbytné míře pro dosažení cíle, v krajním případě i usmrcení
- v řadě zemí nebo v minulosti tělesné tresty včetně smrti

Ozbrojené síly

Pro vynucení musí mít stát sílu: lidí schopné prosadit právo fyzickým donucením. Proto se vydržuje policie, armáda, vězeňská služba, exekutoři, hasiči apod.

Svépomoc

Svépomoc je přípustná, není-li zbytí, např. jako sebeobrana jednotlivce. Státy se nicméně využívání z obavy před zneužitím omezit.

/2/ Prosazování mezinárodního práva

Absence planetárního státu

Neexistuje žádný planetární stát pro tvorbu a prosazování mezinárodního práva.

Prameny mezinárodního práva

Mezinárodní právo představují zásady mezinárodního práva, mezinárodní obyčeje a zejména mezinárodní smlouvy vytvořené soužitím státům.

Vzájemnost jako hlavní důvod dodržování mezinárodního práva

Obvyklým důvodem pro dodržování mezinárodního práva je oboustranná nebo všeobecná výhodnost (vzájemnost, reciprocita). Pro státy je výhodnější z hlediska politického, hospodářského nebo jiného dodržování mezinárodních závazků.

Retorze

Bránit se proti porušování povinností vyplývajících z mezinárodního práva se mohou oprávněné státy omezením či ukončením dobrovolné vstřícnosti (retorze) a snažit se tak stát přimět, aby svou povinnost začal dodržovat a případně napravit či nahradil způsobenou újmu.

Represálie

Mezinárodní právo povoluje, aby oprávněný stát prosazoval vůči povinnému státu oprávnění vyplývající z mezinárodního práva přiměřeným dotčením jeho mezinárodním právem chráněných zájmů (represálie).

Sebeobrana a spojenectví

Soudobé mezinárodní právo povoluje použití ozbrojené síly vůči jinému vůči jinému státu nebo na jeho území jen pro svou obranu. Státy se mohou spojovat ke společné obraně.

Různé možnosti jednotlivých států

Prosazování mezinárodního práva svépomocí je kvůli rozdílné lidnatosti, hospodářskému výkonu, politickému vlivu a vojenské síle jednotlivých států světa rozdílně účinné.

Vyjednávání pro řešení sporů

Státy své spory řeší obvykle vyjednáváním, jehož průběh a výsledky jsou často utajené nebo nezpřístupňované veřejnosti.

Mezinárodní soudy

Státy jenom zlomek svých sporů řeší před mezinárodními soudy, rozhodčími nebo smírčími orgány. Předpokladem pro takové řešení sporů je shoda států vyjádřená mezinárodní smlouvou předpokládající takové řešení před vznikem sporu, dodatečná dohoda ohledně takového řešení nebo shoda prohlášení vůle řešit takto spory.

Existují přesto stále mezinárodní soudy – na prvním místě Mezinárodní soudní dvůr při Organizaci Spojených národů nebo orgány řešení sporů Světové obchodní organizace.

Neřešené spory a nejasnosti ohledně práv

Řada sporů mezi státy zůstává dlouhodobě nerozhodnuta. V řadě případů není tak rozsah oprávnění a povinností vyplývajících z mezinárodního práva známý, výklady se nezřídka zásadně odlišují.

Kolektivní bezpečnost

Organizace Spojených národů jako celosvětová mezinárodní organizace na ochranu míru a bezpečnost může vůči proti státům, které ohrožováním míru a bezpečnosti porušují tedy základní pravidla mezinárodního soužití, rozhodnout o mírových stejně jako o vojenských sankcích. Tyto sankce nicméně vždy provádějí členské státy.

Omezené postavení jednotlivce

Jednotlivci se nemohou dovolávat většiny výhod, které pro ně vyplývají z oprávnění nebo povinností jednotlivých států, dovolávat přímo před orgány mezinárodních organizací. Dodržení mezinárodního práva se v jejich prospěch musejí dovolávat oprávněné státy či mezinárodní organizace.

Odlišné řešení může však stanovit mezinárodní smlouvy, např. (evropská) Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod umožňuje jednotlivci stěžovat si Evropskému soudu pro lidská práva při Radě Evropy.

Převzetí mezinárodního práva do vnitrostátního

Jednotlivé státy na základě svých ústavních či zákonných klausulí umožňují nicméně jednotlivcům dovolávání se některých mezinárodních závazků před svými úřady a soudy.

/3/ Prosazování nadnárodního práva Evropské unie (dříve Evropských společenství)

Prameny práva Evropské unie

Základ (primární právo) tvoří mezinárodní smlouvy, nyní Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie.

Na základě zřizovacích smluv orgány Evropské unie vytvářejí předpisy (normativní právní akty) určené státům stejně jako jednotlivcům (nařízení) nebo státům pro provedení ve vnitrostátním právu (směrnice).

Přímý účinek a přednost práva Evropské unie

Soudní dvůr prosadil přímé a přednostní uplatnění nadnárodního práva této organizace ve členských státech jejich úřady a soudy.

Jednotlivci se tak mohou dovolávat práva Evropské unie v jednotlivých členských státech. Předpokladem je obecné dodržování práva členskými státy jako státy právními.

Role Evropské unie a členských států při výkonu práva Evropské unie

Evropská unie sama prostřednictvím svých orgánů prosazuje právo vůči jednotlivcům ve členských státech jenom omezeně. Většinu výkonu práva Evropské unie zajišťují úřady členských států srovnatelně jako své vlastní vnitrostátní právo.

Nemalá část práva Evropské unie se ostatně vůči jednotlivcům ostatně uplatňuje prostřednictvím (směrnice) nebo pomocí (nařízení) vnitrostátního práva členských států.

Dozor Evropské unie nad členskými státy a možnosti jejich postihu

Evropská unie smí a má dohlížet na dodržování svého práva členskými státy.

Evropská komise běžně se členskými státy jedná, počínání nebo nečinnost členských států vyšetřuje a členské státy žaluje před Soudním dvorem.

Nedodržení rozsudku potvrzujícího porušení práva Evropské unie může Soudní dvůr na návrh Evropské komise postihnout jednorázovou pokutou či penálem odrážejícím rozsah a závažnost porušení.

Nemožnost donucení členských států ze strany Evropské unie

Evropská unie nicméně nemá ozbrojené síly pro prosazování svého práva na území členských států vůči jednotlivcům stejně jako vůči členským státům.

Sjednávání výkladu práva Evropské unie – řízení o předběžné otázce

Jednotnému uplatňování práva Evropské unie soudy členských států a na základě soudní kontroly též úřady členských států napomáhá řízení o předběžné otázce. Soudy členských států se obecně mohou a v určitých případech musejí obrátit na Soudní dvůr s otázkou ohledně výkladu nejasného nebo předchozími rozsudky neobjasněného práva Evropské unie, je-li vyřešení výkladové nejasnosti klíčové pro rozhodnutí v řízení před těmito soudy.